

انگیزه‌ها و آثار استهزاء در اخلاق اسلامی با تأکید بر دیدگاه آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی (ره)

محسن جمالی^۱

چکیده

هدف: استهزاء به عنوان یکی از رفتارهای زننده و ناپسند در زندگی اجتماعی شناخته می‌شود. همچنین این عمل در اخلاق اسلامی به شدت محکوم است. در جای‌جای قرآن کریم نیز تمسخر یکی از موانع و مشکلات جدی انبیاء در مسیر هدایت دانسته شده است. قدرت نفوذ و ویرانگری استهزاء باعث شده از گذشته تا به امروز این حربه علیه جبهه‌ی حق و چهره‌های تابناک آن به کار گرفته شود. در این نوشته به دنبال یافتن چیستی و اقسام تمسخر و همچنین انگیزه‌ها و آثار رفتارهای استهزاء گونه در جامعه با تأکید بر دیدگاه آیت‌الله مصباح یزدی هستیم.

روش پژوهش: این نوشته به روش توصیفی-تحلیلی با گردآوری کتابخانه‌ای اطلاعات سامان یافته است. بر این اساس با جستجو در آثار متعدد آیت‌الله مصباح تلاش شد مطالب پیرامون موضوع جمع‌آوری و به صورت منسجم ارائه شود.

یافته‌ها: بر اساس دیدگاه و طرح کلی آیت‌الله مصباح یزدی درباره انگیزه‌های نفس، عوامل پیدایش استهزاء را می‌توان به دو دسته‌ی اصلی و فرعی تقسیم کرد. انگیزه‌های فرعی ترکیب و آمیزشی از انگیزه‌های اصلی بوده و بازگشت این موارد بنیادی نیز به حبّ ذات است. انگیزه‌های اصلی شامل حبّ بقاء، حبّ کمال و لذت‌جویی است. انگیزه‌های فرعی نیز موارد متعددی را شامل شده که خودکم‌بینی، خودبرتربینی و حسادت بخشی از آن‌ها هستند. آثار استهزاء نیز در دودسته آثار فردی و آثار جمعی مورد بحث قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری: در مورد نتایج این پژوهش می‌توان اشاره کرد که عامل اصلی استهزاء به حب ذات برگشته که خطای شناختی و انحراف در انگیزه‌های اصلی و فرعی موجب شده خوددوستی این‌چنین عملکردی داشته باشد. در انگیزه‌های فرعی، خودکم‌بینی را می‌توان ریشه سایر موارد دانست. بین آثار نیز مهم‌ترین نقش تخریبی تمسخر به اضمحلال هویت افراد مربوط شده زیرا اخلاق در این امر بسیاری از اختلالات را به همراه می‌آورد.

کلیدواژه‌ها: آیت‌الله مصباح، انگیزه، استهزاء، تمسخر، رذیله، اخلاق اسلامی

^۱ فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد تربیت مربی اخلاق، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره). mohsenjamali@chmail.ir